

Kabdebó Tamás

Ami az életrajzból kimaradt

I. 1943. augusztus 20.

Mint általában augusztus 20-án, 1943-ban is összegyűlt a család a Veránka szigeti nyaralóban, megünnepelni a nagy király és a róla elnevezett nagybátyám nevenapját. István tehát szellemében velünk volt, míg testileg mint honvédtiszt harcolt – már tudtuk, a közeledő orosz fronton. Másik nagybátyám, Géza, ugyancsak ott volt, egy tüzérezredben, apám viszont szabadságát töltötte Bácskában, tehát itthon. Ő főzte a hallevest a közösen (mármint kilenc éves halászinas személyemmel együtt) fogott harcsákból, kecsgekből, pontyokból. A Duna vize még olyan tiszta volt, hogy a közepéből merítettük a hallevesnek való vizet.

Utána fánkot ettünk, egyikben Szent István ötpengős rejtezett, a tálat úgy irányították a fölöttük – tizennégyen voltak – hogy én, a gyerek, meglelhessem az ezüstpénzt.

Valahogy az ifjú Dénes hiányzott a társaságból, holott nagyevő volt, tizenöt évesen két adagot fogyasztott mindenből és most mégsem volt jelen, hogy megtegye. A kávé Erzsó nagynéném pörkölte, én daráltam, ő főzte lombikban, az erősszívűeknek kétszer is föl-le futtatta a feketedő vizet, én kávé cukromat szopogattam, amikor befutott Dénes. Erős, zömök, kesehajú fiú volt, jó unokatestvér, de valahogy hiányzott belőle a körültekintő elővigyázatosság. Az iskolában jeles tanuló volt, osztályában a legerősebb. Egyszer nekiesett egy darázsészeknek, csak a Dunába fejeselése mentette meg, hogy agyon ne csípjék a darazsak.

Most egy szákot tartott a kezében, abban egy ficánkoló, frissen fogott pontyot, kerek képe ragyogott a büszkeségtől. „Veránka alsó kövezeténél fogtam – mondta – fenékhorgra tűzött csuszával.” Apám átvette a halat, a kisbárkába tette, aztán leült idősebb sógoraival kártyázni. Az asszonyok elmosták az edényeket, tereferéltek, ketten kifeküdtek a fűre, a szilvafa alá – mely a nyaraló és a Dunához vezető lépcsős „kikötő” között állt és lombjaival, szilváival gyéreb- ben engedte át a napsugarakat. Az infraredtől így is le lehetett barnulni. A repülőket Dénes vette észre először. Fönn zümmögtek, nagy rajokban, ezüstösen csillogó muslicafelhők gyanánt, a kék levegőégben, bántani jöttek, de egyelőre nem bennünket.

Aztán, mintegy a semmiből, nagy viheder keletkezett. A sáverdő levelein szüntelen golyószóró-sorozatokként peregtek a hízott esőcseppek. Hullámaival csapkodott a Duna, miként egy felbőszült asszonyszemély. Villámlott, dörgött, zuhogott az áldás – de nem többet, mint negyed órát. Aztán a sötét felhők – úgy ahogy jöttek – elvonultak. Még javában tartott a verőfényes koradélután.

Eta néni, civilben patikus, nagybátyám felesége, Dénes anyja, szemlélt tartott a csónakok fölött. Az övéké hiányzott. „Buci!” – süvöltötte. Ez volt Dénes beceneve. „Hol van a ladikunk?” „Hát lent, kikötöttem.” „De hogyan?”

Rögvest kilestük, mégpedig a repülőket figyelő messzelátóval, hogy Dénesék csónakja, vagy egy kilométerrel lejjebb billeg lefelé, folyásirányt, a Duna közepén.

„Visszahozod, te ördögfia!” – süvöltött ismét Eta néni, haragtól villámló szemekkel. Dühében nem gondolt arra, hogyha Dénes az ördögfia, akkor vagy ő maga az ördög, vagy a fronton harcoló István bátyám.

Dénes azonnal fejest ugrott és erős tempókkal úszni kezdett. Erzsó néném, kezében a gukkerral még egy darabig látta bucskázó fejét, majd az eltűnt a láthatárról, valamint a szabadon csurogó csónak is. Elmúlt vagy két óra, a kámforra változottaknak se híre, se hamva. Eta néni, Dénes tenyeres-talpas szülőanyja pánikba esett. Le-föl szaladgált a Duna-parton és a szó szoros értelmében vörös haját tépte. Aztán kiáltozni kezdett: „Hogy lehettem ekkora marha, elküldeni otromba kamasz fiamat! Hogy az ördög vinné el a csónakot és az Isten hozná vissza a fiamat.” „Majd én megpróbálom” – szölt az apám. Ügyes ember volt, hat láb magas és a családban a legjobb Duna-járó. Csiklibe vágta magát – így neveztük a legfürgébb halászcsonakot – két evezővel fölszerelve.

Aztán elmúlt még két óra, sötétedni kezdett. A Duna sárgás-zöldes felszíne sötétszürkére váltott. Fölül a sirályok már eltakarodtak. Füleltünk. Én mint a legfiatalabb, a lépcsőn ülve. „Loccs, loccs” – két evező ütemes loccsanása. A kanyarban, a vízen, felpúposodó, fölfeketéllő árnyak. „Jönnek!” – üvöltöttem. Körém sereglett minden felnőtt. Jött is, lomhán elől az apám, a csiklivel, mögötte Dénes, az ő ladikjával. Dénes már jó ideje befogta az elszökött csónakot, de evező híján fölhozni nem tudta. Mostoha volt a Duna-part. Ezt a helyzetet látta át apám, amikor egy pót-evezőt vitt magával.

Dénes vacsorára megette a maradék hallevest és befalta a fennmaradt fánkokat.

II. Kisvárosi ballada

Sz.-ék a sarkon laktak, mi a Deszkás utca harmadik házában. Házaink mögött rét terült el, a réten túl tó, ahová a Vörös-híd alól volt bejárás, aminek tetején a pecás szobor honolt. A háború után majd mindenki szűkösen élt. Apám megpróbálta talpra állítani a fafeldolgozó üzemet, nevelőanyám viszont disznókat nevelt süldőkori saját magam segítségével. Iskola után, délutánonként a réten legeltettem a malacokat. Közben filléres cowboy-regényeket olvastam.

Itt talált rám, koraesti sétája során Sz. bácsi. Persze már ismertük egymást. Láttam lánya esküvőjét, a háború elején, a „Papok” templomában, a karcsú, feketefürtös bogárszemű menyasszony hosszú fátylat, fehér pártát viselt, a vőlegény szemüveget, apró bajuszkat. Büszkén domborított, ifjú neje lefelé a lépcsőn már nekilendülve csacsogott. Dorottya egyébként egy ügyvédi irodában dolgozott, ahol férje Zoltán is. Ám röviddel az esküvője után be kellett vonulnia, idővel a Don mellől küldött képeslapot. Sz. nénit is ismertem, Dorottya mamája sátoros ünnepeken finom lekváros buktát sütött, olyankor behívott, megkínált vele.

Azt mondja nekem Sz. bácsi: „A cowboy-regények érdekesek, de kisebb fiúknak valók. Te már kezdesz kinőni belőlük. Hozok neked egy H. G. Wells regényt, kölcsönbe, azt kóstold meg!” Vissza is ment a házba és kihozta nekem a *Világok harcát*. Két nap alatt fölfaltam. Sőt, elkóricáltak az ügyeletemre bízott malacok, annyira belemerültem a könyvbe. Harmadnap vártam, hogy Sz. bácsi kijöjjön a könyvéért. Meg is tette, és hozott egy másikat cserébe. Sz. bácsi vékony, csontos ember volt, mindig sötét ruhát viselt és nyakkendőt, talán így kívánta a városházi regula, ahol napközben dolgozott. „Na, hogy tetszett a könyv?” – kérdezte.

Lelkendeztem. Leírtam a fantasztikus, az űrből érkező lényeket, akik fölfalni jöttek a mi civilizációnkat, rengeteg mindent elpusztítottak, de végül rajtavesztettek: megölték őket a bacillusok, melyekhez mi, emberek, már hozzászoktunk. Átéltam a főhősök, a kis család borzalmát, akik tanúi voltak a katasztrófának, amit ők szerencsésen túlélték.

Sz. bácsi bólogatott. „Látod, így járnak a gonoszok. Nemrég háborút hoztak ránk a barátságot színlelő idegen hatalmak, pusztulást, fogságot, deportálást. Félmillió magyar katonát hajtottak ki az orosz frontra.”

Értettem mire céloz. Veje, Zoltán a Donnál harcolt, ott tűnt el, már vagy egy esztendeje. Lánya, Dorottya így özvegyen maradt.

Szemközi szomszédunkat, Braunbergeréket elvitték Auschwitzba. Még két évvel azelőtt az udvaron pincikéztem a hároméves Ivánnal, aki, kérésre, így produkálta magát: „Én Braunberger Iván, sofőr, mozdonyvezető vagyok, füttyülni is tudok, így ni!” Éles mozdonyfüttyöt hallatott a pufók kisgyerek. Egy áldozat a másik félmillióból.

Aztán eltakarodtak a németek, majd jöttek az oroszok. Minden harmadik-negyedik házba bekvártélyozták magukat. Itt-ott cukorkákat osztogattak, amott kifosztották az otthonokat, ha nem volt tüzelőjük, eltűzelték a bútorokat. Aztán legtöbbje elpucolt, csak helyőrséget hagytak itt a tűzoltó laktanyában, meg a feneketlen ragályt: elleptek bennünket a kelések, Sz. bácsit is, de annyira, hogy menni alig tudott, járt hozzá az orvos. Mindazonáltal gondoskodott szellemi táplálékaimról. A mi könyveinket, egykori lakásunkkal együtt tévedésből fölégették az oroszok. Kisfilmekkel gyújtottak be a kályhába, odaégett ott, akkor minden. A könyvtárunk is.

Ám ezen az első szabadnak ígérkező tavaszon tovább jöttek a kölcsönkönyvek. Dorottya hozta ki őket a mezőre. Azt kérdezte tőlem egy nap: „Vakok közt ki a király?” Porcelán fogain csillogott a mosoly.

Nem tudtam. Aztán kezembe nyomta az idevágó Wells könyvet, és saját kérdésére ezt felelte: „A félszemű!”

Decemberre disznók lettek a malacokból, többet eladtunk, kettőből hízó lett. Mintha ez hozta volna a gondolatársítást. Sz. bácsi lánya módfelett meghízott. Megemlítettem ezt apámnak. „Ketten vannak” – mondta. „Hogyan?” „Hát úgy, hogy Dorottyanak kisbabája lesz.” Ezt már végképp nem értettem. Tudtam már azt, hogy nem a csóktól lesz a gyerek, és az iskolai enciklopédiából azt is kiolvastam, hogy a férfi megtermékenyíti a nőt, s rá kilenc hónapra az megszüli a gyereket. No de hát Zoltán, Dorottya férje több mint két éve odaveszett a Donnál.

Januárban, disznóvágás után átküldött apám Sz.-ékhez egy tál kóstolóval, friss kolbászt, hurkát vittem át nekik. A H. G. Wells könyveket már kiolvastam, Sz. bácsi egy Verne könyvet adott kölcsön: *80 nap alatt a Föld körül*. Sz. nénitől csodálatos bejgliket kaptam, Dorottyától egy parittyt, férjétől maradt rá. Egyébként ismét karcsú volt, a baba bölcsőben ringott a nappali szoba kellős közepén.

Kint sokáig nagy hó volt, a csecsemőt csak valamikor márciusban lehetett babakocsijában kitolni. Ezt hol a mama tette, hol a nagyszülők.

Történt aztán, később tavasszal, hogy apám félrevont. „Kisfiam, van a városban egy kölcsönkönyvtár, oda beíratlak. Ne menj egyelőre Sz.-ékhez, gyászolnak.”

Megdöbbenve vettem tudomásul, hogy egy este a halottnak hitt Zoltán telefonált egy budapesti kórházból, ahol ápolták. Orosz fogságból tért vissza Magyarországra, és Pesten várta, hogy hazatérhessen családjához. A telefonbeszélgetés éjszakáján Dorottya lenyelt egy doboz altatót.

Zoltán a temetésére tért haza, csontsoványan. Idővel magára szedett néhány kilót, és úgy tologatta a kicsit az utcán, mintha édeslánya lett volna. Aztán nevére vette.

III. Hősünk, mint hőscincér

Önéletrajzának az ember akarva-akaratlanul is főhőse lesz. És bár igyekszik igazat mondani, ritkán fordul elő, hogy kudarcairól számolna be. Most egy pár sor erejéig szakítok e tradícióval.

Húsz éves voltam, és pénztelen egyetemista. Kaptam egy kis ösztöndíjat, valamint az uszodában némi kalóriapénzt, de akkori farkasétvágyammal mindent feletem. Kellett tehát a kiegészítés. Ilyen volt az úszásoktatás. Szombat és vasárnap reggelente adtam az úszóleckéket, főleg gyerekeknek, itt-ott félénk felnőtteknek is.

S. Mari volt a legszebb tanítványom. Tizenhat éves volt, középiskolás és bármelyik divatlapba bekerülhetett volna, felöltözve vagy fürdőruhásan. Mikor megtanult úszni, nem hagytam abba a vasárnapi találkozást. A vasárnap délelőtti úzás helyett esti randevú lett soron, hol fagyaltozni mentünk, néha táncolni – olcsóbb helyekre –, hol moziba. Fogamhoz vertem a garast, de persze én fizettem mindig.

Történt egyszer, hogy Mari hét közben felhívott telefonon és így szólt: „A következő vasárnap nem találkozhatunk, mert az iskolámmal hajókirándulásra megyünk Dunaújvárosba.” Akkorra már az egykori Pentele átment a Sztálinvárossá vedlési folyamaton és elnyerte mostani nevét. Vasárnap délután eszembe jutott, hogy – apám drága fényképezőgépével a vállamon – megvárom a hajót az Eskü téren, mi több, lekattintom az érkező Marit. Mivelhogy nem volt róla még fényképem.

Jött a hajó, kiömlött belőle a leányiskola, de S. Mari sehol. Sebaj, gondoltam, elmegyek egyedül moziba. A margitszigeti teniszstadionban a Stendhal regényéből készült filmet, a *Vörös és feketét* adták, Gérard Philippe-pel a főszerepben. Aki nem tudná, a regényben és a filmben a főhős minden nőt meghódít, minden férfi ellenfelet legyőz, ám a végén lefejezik.

A film befejeztével az emberek tódultak kifelé az alkalmi nézőtérről, és mit tesz Isten, a hátam mögött felismerni véltem egy csengő szopránt. Megálltam. Így beértek. S. Mari egy ávos hadnagy kíséretében. A találkozás elkerülhetetlen volt. Mari üdvözölt, egy pillanatra némileg megszeppenve. A hadnagy, colos, de cingár legény így szólt: „Szóval te vagy a Kabdebó Tamás. És most verekedni akarsz...”

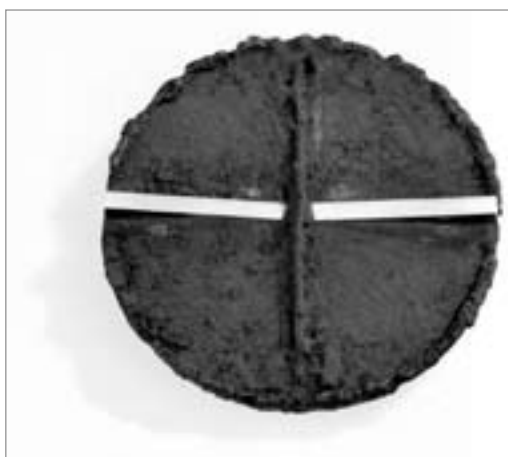
„Nincs dolgom veled.” – mondtam. Az emberek itt-ott elsepertek mellettünk. Marin egybeszabott fehér vászonruha volt, arany gombokkal. Sötétszőke hajában aranyszínű hajcsat. Olyan szép volt, mint egy Botticelli kép. De – gondoltam, mert gondolkodtam, hogy mitévő legyek – nem olyan okos, mint amilyen szép. Toporogtunk a szigeti aszfalt-járdán. Eszembe jutott nagymamám mondása: „Egy szép lánynak csak annyi esze legyen, hogy ne álljon a csurgó alá, ha esik az eső.” Végül azt mondtam: „Most Mari gyere velem, én kísérlek haza anyádhoz.”

Válaszképpen fölcsettant a szoprán: „Azzal megyek, akivel jöttem.”

Hát így. Jött egy 26-os autóbusz, megállt. Felpattantam rá, elrobogott velem, és a sűrű mozilátogató nép egy csapatával. Csak állóhely volt a buszon. Egyik kezemmel a fogantyút, a másikkal a fényképezőgépet fogtam. Velem szemben három suhanc, akkor így mondtuk: jampi.

Az egyik készakarva bokán rúgott. A másik kettő nyerítve nevetett. Az ülő utasokhoz fordultam. „Kérem, fogja meg valaki egy percre a gépemet.” Gondoltam, ha ez meglesz, én széttrancsírozom a jampecokat. De senki nem ajánlkozott. Az emberek megmerevedett arccal bámulták a Dunát, majd a Margit hidat, ahol a busz megállt.

A jampik leugrottak, és számfületeket mutogattak. (Se hódítás, se győzelem, csupán bokánrúgás.)

Horváth László:
Kiemelkedés